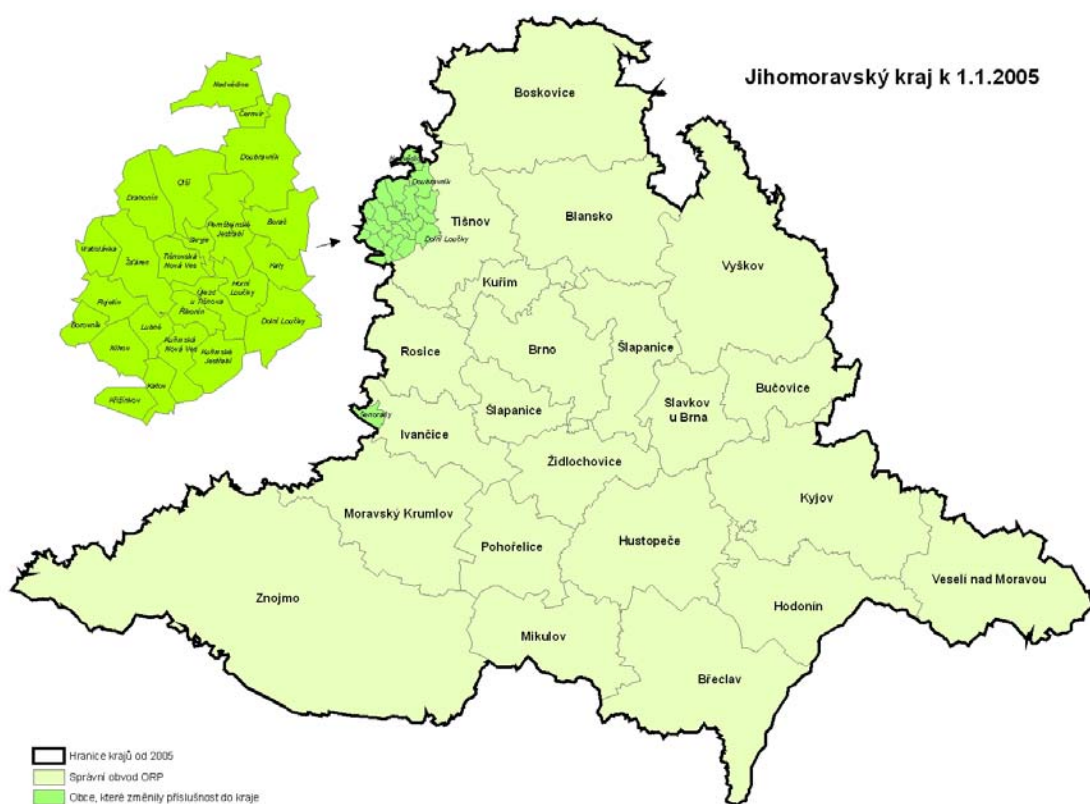

1. Charakteristika kraje a jeho postavení v rámci České republiky

Název Jihomoravského kraje vypovídá o jeho poloze v České republice. Z historického hlediska je jeho poloha výhodná, nachází se na spojnici dávných obchodních cest mezi severem a jihem Evropy. V mezinárodním rámci kraj sousedí na jihu a jihovýchodě se dvěma zeměmi Evropské unie Rakouskem a Slovenskem. V rámci republiky je jeho sousedy 5 krajů, v pořadí od severovýchodu je to kraj Zlínský, Olomoucký a Pardubický. Následuje kraj Vysočina, s nímž Jihomoravský kraj spojuje nejdelší hranice, a kraj Jihočeský, s nímž má kraj naopak hranici nejkratší.

Jihomoravský kraj je vymezen okresy Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo a je rozdělen na 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Od 1. 1. 2005 došlo ke změně hranic Jihomoravského kraje. Na základě vyhlášky č. 388/2004 Sb. s vazbou na zákon č. 387/2004 Sb. o změnách hranic krajů bylo 25 obcí převedeno z kraje Vysočina do kraje Jihomoravského. Všechny tyto obce, které do konce roku 2004 patřily do okresu Žďár nad Sázavou (24 obcí) a Třebíč (1 obec), byly na začátku roku 2005 přiřazeny k okresu Brno-venkov do správního obvodu obce s rozšířenou působností Tišnov s výjimkou obce Senorady, která svou spádovostí přísluší do správního obvodu obce s rozšířenou působností Ivančice.

Z geografického hlediska se v kraji nachází předěl mezi okrajem České vysočiny v severní části kraje a kopci Bílých Karpat ve východní části. Pomyslným středem kraje se táhnou úvaly – Dyjsko-svratecký a Dolnomoravský. V podrobnějším výčtu do severní části kraje zasahuje Českomoravská vysočina, rozkládá se zde Boskovická brázda, Drahanská vrchovina a Moravský kras. V jihovýchodní části kraje jsou to karpatské vysočiny zahrnující Pavlovské vrchy, Dunajovické kopce, Ždánický les, Litenčické vrchy a podhůří Bílých Karpat. Nejvyšší nadmořskou výšku v kraji má v okrese Hodonín ležící hora Čupec (819 metrů nad mořem). V okrese Břeclav se nachází nejnižší položená obec naší republiky Lanžhot, na jeho katastru se nachází také nejnižší položený bod kraje - soutok řek Moravy a Dyje (150 metrů nadmořské výšky).

Oblast Moravského krasu tvoří jeden ze čtyř krajinných typů v kraji. Na výměře 92 km² se nachází rozsáhlé jeskynní komplexy, které byly už v roce 1956 vyhlášeny chráněnou krajinnou oblastí. Známa je především

nejhlubší propast v České republice Macocha o hloubce 138,5 metrů. Chráněná krajinná oblast se nachází na území okresu Blansko a svým jižním cípem zasahuje do okresu Brno-venkov a Brno-město.

Dalším krajinným typem je převážně rovinatá oblast polí, luk a vinic se zbytky lužních lesů podél řeky Dyje v jižní části kraje. Na jihozápad od Znojma na rozloze 63 km² se nachází národní park Podyjí (národním parkem byl vyhlášen v roce 1991), rozprostírá se v pahorkatinách jihovýchodního okraje Českomoravské vrchoviny a zasahuje do západní části Dyjsko-svrateckého úvalu. V dolní části toku řeky Dyje u státní hranice s Rakouskem v okrese Břeclav leží biosférická rezervace Pálava. Chráněná krajinná oblast Pálava byla ustavena v roce 1976, zaujímá vápencová bradla Pavlovských vrchů s jejich bezprostředním okolím a přilehlý komplex milovických lesů, to vše na rozloze 70 km². V této oblasti se nachází i vodní dílo Nové Mlýny, jež bylo dokončeno v roce 1988 a zaujímá plochu více než 32 km².

Třetím krajinným typem je oblast za řekou Moravou, tedy východní část kraje. Zde se krajina postupně zvedá do kopců Bílých Karpat. Rozsáhlá oblast (715 km²), která výměrou zasahuje do okresu Hodonín, Uherské Hradiště, Zlín a území Slovenské republiky, byla v roce 1980 vyhlášena chráněnou krajinnou oblastí a vytváří biosférickou rezervaci.

Posledním krajinným typem je krajina v okolí Brna. Je samozřejmě ovlivněna existencí velké městské aglomerace, okolí města je však považováno za jedno z nejkrásnějších v republice. Na severu k němu těsně přiléhají lesy Moravského krasu, na jihu jsou otevřené roviny jižní Moravy a přímo k hranicím města přiléhá Brněnská přehrada.

Na území kraje jsou čtyři místa, která jsou zapsána do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Na prvním místě je třeba jmenovat Lednicko-valtický areál. Je příkladem soustavy lesů, luk, vodních ploch, doplněných romantickými stavbami chrámů a altánů, především pak zámky v Lednicích a Valticích. Jako další to jsou již vzpomínané biosférické rezervace chráněných krajinných oblastí Pálavy a Bílých Karpat. Čtvrtým místem je vila Tugendhat v Brně.

Rozlohou 7 196 km² a počtem obyvatel 1 130 tisíc se Jihomoravský kraj řadil v roce 2005 na čtvrté místo v republice. Hustota zalidnění (157 osob/km²) byla ve srovnání s republikovým průměrem o 27 osob/km² vyšší a v mezikrajském srovnání to byla třetí nejvyšší hodnota. Celkem 63 % obyvatel žilo ve městech (v rámci ČR je to 70 %) a v menších obcích do 500 obyvatel žilo více než 8 % obyvatel kraje (v rámci republiky je to 7 %). Věková skladba obyvatel ve srovnání s ostatními kraji nebyla nijak příznivá. Podíl dětí do 14 let činil 14,4 % a byl až 12. v republice, zatímco podíl obyvatel ve věku nad 65 let činil 14,8 % a byl třetí nejvyšší. Z uvedeného pak vyplývá i třetí nejvyšší průměrný věk obyvatel kraje (40,3 roku) resp. třetí nejvyšší hodnota indexu stáří (102,4), což je počet osob starších 65 let na 100 dětí ve věku do 14 let. Na druhé straně v Jihomoravském kraji byly vykazány příznivé hodnoty ohledně naděje dožití. Dítě mužského pohlaví, které se v roce 2005 narodilo v Jihomoravském kraji, mělo naději dožití 73,02 let, dítě ženského pohlaví 79,72 let. Obě tyto hodnoty byly nad republikovým průměrem a ve srovnání s ostatními kraji v popředí – u žen čtvrté a u mužů šesté místo.

Ve struktuře obyvatel kraje podle nejvyššího dosaženého vzdělání měly oproti ostatním krajům výrazně nadprůměrné zastoupení osoby s vysokoškolským vzděláním. Podíl středoškoláků s maturitou byl na republikovém průměru a podíl osob se vzděláním středním bez maturity slabě pod průměrem. Jestliže podle výsledků výběrového šetření pracovní sil činil v roce 2005 podíl vysokoškoláků mezi osobami 15letými a staršími v kraji 12,6 %, na úrovni celé České republiky byl tento podíl 10,4 %. Vysoké školy v roce 2005 studovalo 32,5 tisíc studentů s trvalým bydlištěm v Jihomoravském kraji. Pokud stav studentů přepočteme na střední stav obyvatel, hodnota (28,7 studentů) byla ve srovnání s ostatními kraji třetí nejvyšší (po Hlavním městě Praze a Zlínském kraji).

Výsledky statistického šetření EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions) dokládají jen průměrnou příjmovou situaci domácností v kraji. Čisté roční příjmy na osobu zaostávaly v roce 2004 za průměrem ČR o 8 %. Podíl domácností v kraji s příjmy nižšími než 1,5násobek životního minima (13,0 %) byl sedmý nejvyšší. Příjmová situace domácností úzce souvisí se mzdovým vývojem. Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců kraje v podnicích nad 20 zaměstnanců v roce 2005 dosáhla u fyzických osob hodnoty 16 984 Kč, což bylo o 2 040 Kč, tj. o 10,7 % méně ve srovnání s průměrnou republikovou mzdou. V pořadí krajů to byla sedmá nejvyšší mzda.

Podprůměrné postavení Jihomoravského zaznamenáváme i v případě nezaměstnanosti. Ke konci roku 2005 bylo na úřadech práce v kraji evidováno téměř 64 tis. osob, tj. 12,5 % všech registrovaných nezaměstnaných v ČR. Míra registrované nezaměstnanosti činila 10,2 % a řadila se na desáté místo mezi kraji. Přetrvávajícím problémem je dlouhodobá nezaměstnanost. Zastoupení uchazečů registrovaných v evidenci úřadů práce po dobu delší než jeden rok činilo k 31. 12. 2005 v kraji 42,2 %, což bylo o 0,5 bodu více ve srovnání s republikovou hodnotou. Na jedno volné pracovní místo připadalo v kraji 10,9 zájemců o práci (v ČR 9,8).

Jihomoravský kraj patří k regionům s významným ekonomickým potenciálem. Na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP) České republiky se v roce 2005 kraj podílel hodnotou 10,2 %, v přepočtu na jednoho obyvatele dosáhl 92,2 % republikového průměru a přepočtenou částkou HDP na obyvatele byl mezi kraji na čtvrtém místě. Dlouhodobě se na tvorbě hrubé přidané hodnoty (HPH) nejvíce podílí odvětví průmyslu (v letech 2000 až 2005 v rozmezí 27,7 až 30,2 %) a obory finančního zprostředkování a činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu (v rozsahu 16,8 až 17,5 %). Výrazný podíl komerčních služeb (správa a prodej nemovitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj apod.) je dán tím, že v Brně, v druhém největším městě v republice, je vyšší zastoupení subjektů s touto převažující činností.

V Jihomoravském kraji v roce 2005 sídlilo 261 průmyslových podniků se 100 a více zaměstnanci, tímto počtem se kraj řadil na první místo. Podniky zaměstnávaly 78,5 tisíc zaměstnanců, což byl mezi kraji počet čtvrtý nejvyšší a jejich celkové tržby dosáhly částky 143,2 mld. Kč. Průmyslová výroba v kraji je úzce spjata také s vývozem. Objemem vyvezené produkce 135,1 mld. Kč se Jihomoravský kraj v roce 2005 zařadil v mezikrajském srovnání na páté místo, ovšem po přepočtu na obyvatele (119,5 tis. Kč) šlo pouze o předposlední místo (před Hlavním městem Prahou). Na celkovém vývozu z ČR se kraj podílel 7,2 %.

V letech 2001 až 2005 byla v Jihomoravském kraji zahájena výstavba 21,3 tis. bytů, z toho 41,8 % tvořily byty v nových rodinných domech. Ve stejném období bylo v kraji dokončeno 17,4 tis. bytů, na každých sto zahájených bytů tak připadlo 81,7 dokončených bytů, přičemž na úrovni republiky činil tento poměr 80,8. Průměrným ročním počtem 3,07 dokončených bytů na 1 000 obyvatel v letech 2001 až 2005 se Jihomoravský kraj zařadil – stejně jako v případě zahájených bytů (3,78 bytů na 1 000 obyvatel) – na čtvrté místo mezi kraji.

Z celkové rozlohy kraje tvoří 60 % zemědělská půda, z níž připadá 83,3 % na ornou půdu. Podílem zemědělské půdy na rozloze kraje byl Jihomoravský kraj na 4. místě v ČR (po kraji Vysočina, Středočeském a Pardubickém kraji), ovšem stupněm zornění (podíl orné půdy na zemědělské) byl mezi kraji na místě prvním. Nejvyšší stupeň zornění mají okresy Znojmo a Vyškov. Z hlediska výrobních oblastí je zemědělství zaměřeno především na obiloviny, řepku a cukrovku. Tradiční je zde také vinařství, ovocnářství a zelinářství. V kraji se nachází více jak 90 % plochy vinic ČR. Vinohradnictví je rozvinuto především v okrese Břeclav, kde je 48 % plochy všech vinic v ČR, ale i v okresech Hodonín, Znojmo a částečně také Brno-venkov. V rámci živočišné výroby zaujímá Jihomoravský kraj jedno z předních míst v chovu prasat a drůbeže.

Z hlediska dopravy má Jihomoravský kraj důležitou tranzitní funkci. Kostru dopravního systému tvoří dálnice D 1, D 2 a rychlostní komunikace R 43 a R 52. Významný dopravní uzel v případě silniční, dálniční a železniční dopravy a integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje představuje město Brno. Brno navíc disponuje mezinárodním letištem v Brně-Tuřanech, které je celoročně schopno přijímat všechny typy letadel. Krajem prochází dva hlavní železniční koridory propojující země EU, město Brno je členem sdružení evropských měst se zájmem o vybudování rychlé železnice. Zvyšující se intenzitu především silniční dopravy lze doložit počtem 408 tisíc osobních a 46 tisíc nákladních automobilů evidovaných v kraji v roce 2005. Husté silniční dopravě slouží dálnice a silnice v úhrnné délce 4,5 tisíc km.

Nabídku ubytovacích služeb v kraji zabezpečovalo 496 ubytovacích zařízení, jako jsou hotely, motely, penziony a kempy. Nabízely 30,5 tis. lůžek a v roce 2005 se zde ubytovalo téměř 1,1 mil. hostů.

Zdravotní péče v kraji je zabezpečena sítí 23 nemocnic s celkovým počtem 8 096 lůžek (údaje za všechny resorty). K pozitivům kraje patří dostatečná síť předškolních a školských zařízení. Děti v předškolním věku svěřují rodiče 614 mateřským školám, základní vzdělání poskytuje 441 základních škol, z nichž převážná část žáků přechází na další studium do 48 středních odborných učilišť nebo do 83 středních odborných škol a 40 gymnázií. Síť škol většinou pokrývá požadavky na umístění dětí, i když se stále ještě projevují některé nedostatky. Snahou středního a učňovského školství je zabezpečení provázanosti nabídky středního školství s potřebami trhu práce. Na nadprůměrné vzdělanostní úrovni obyvatel v kraji má podíl i kvalitní systém vysokého školství. Potřebné vzdělání poskytují studentům civilní i soukromé vysoké školy v Brně a Lednici, opomenout nelze ani význam University obrany v Brně.